

Милан Булатовић: БИХОР – АНТРОПОЛОШКА ПРОУЧАВАЊА.
Издавач: Центар за дјелатност културе „Војислав Булатовић Струњо“ -
Бијело Поље, 2017, стр. 375

У овој монографији ријеч је о региону на сјевероистоку Црне Горе који обухвата Горњи Бихор, Доњи Бихор и Мали Бихор.

Најприје је представљен његов географски положај и границе, повезаност са регионима у сусједству и насељима у ужој и широј околини, са освртом на путну мрежу, преко које су се укрштали многи значајни путни правци од запада према истоку. Временом, упоредо са развојем региона изграђиване су саобраћајнице, почевши од 13. вијека до скорашњег времена. Данас је највећи дио путева асфалтиран.

Објашњено је и по чему је овај регион добио име Бихор, а то образложено се може сматрати тачним, без обзира на различита мишљења и разлике у вези са тим.

Аутор је са доста умјешности приказао геолошки састав и облике овог подручја, који се простире на десној страни ријеке Лим, са доста разуђеним рељефом. Пажљиво су дати значајни подаци о климатским карактеристикама, које су условљене различитом конфигурацијом земљишта у односу на географски положај и разликама у надморској висини поједи-

них дјелова региона. Хидрографску мрежучине врела, извори, речице и ријеке, а богатствовода представљено је као потенцијални услов за организовање пристојног живота на овом подручју.

Систематски је обрађена флора и фауна, природни услови за њихова станишта на Бихору, са извјесним разликама у нижим и вишим предјелима назнаком да је биљни и животињски свијет разноврстан на овом подручју.

Историјски дио монографије обилује мноштвом историјских података, који су хронолошки систематизовани од поријекла и насељавања до миграције становништва. У овом поглављу Булатовић се подробније бави узроцима исламизације српског становништва, које је, поред Илира у праисторијско доба и Римљана, масовно насељавало ове крајеве у 7. вијеку. Аутор се такође бави и националном структуром становништва у Бихору у нашем времену, као и његовом поријеклу и формирању насеља.

Доста пажње посвећено је животу људских заједница на простору Бихора у епохама старог каменог и развијеног бронзаног доба, прије дос-

ељавања словенских племена прије нове ере, што је поткријељено историјским доказима. Најбројнији су били Илири, за чије се име везују и неки топоними (Ибар, Турјак и други). У 4. вијеку прије нове ере помињу се Грци и Римљани, као и Келти. У другој половини 7. вијека настаје продор Словена у Бихор, чије је насељавање зависило од природних, друштвених и других услова и траје више од једног вијека. У рано феудално доба подручје Бихора било је насељено Србима, који су формирали жупаније (Будимље, Бихор, Затон, Брсково и друге). Срби повремено примају хришћанство, што условљава појаву хришћанске културе и писмености и зачетке црквене књижевности. Даље се аутор бави црквеним животом на овом подручју, доминацијом Византије над Србима, као и диобом хришћанства 1054. године.

За вријеме владавине Стефана Немање Бихор је напредовао у економском, друштвеном и културном погледу и у 12. вијеку насељен је искључиво Србима. Скоро свако село је имало цркву. Са посебном пажњом и значајним историјским подацима одсликана је историја Лозне (Лознице), која је била један од центара Бихора. Доста пажње је поклоњено феудалним односима и административној подјели Бихора у доба Немањића, за вријеме Саве и његове браће. Одсликано је друштвено и политичко стање послје смрти цара Душана, а нарочито након пада Бихора под турску власт 1455. године. Доста пажње је посвећено исламизацији српског становништва у вријеме владавине Турака у овим крајевима, што је трајало четири и по стољећа. То је узроковало исламизовање становништва ово-

га краја. Исељена мјеста насељавали су становници из неких крајева Црне Горе, а нарочито у 19. вијеку. Било је досељеника и из Босне и Херцеговине. Процес исељавања и досељавања других на подручје Бихора студиозно и хронолошки је обрађен. Ту је било немира и буна, ослободилачких покрета, који су утицали на свеукупне прилике у Бихору. Овај дио историјских збивања и догађаја у Бихору укомпонован је у општедруштвене прилике у окружењу, па и шире, са доста историјских података, до детаља.

Бихор је 1912. године ослобођен од Турака. Долази до разграничења Србије и Црне Горе, као и разграничења општина у Црној Гори, односно капетанија, које су подијељене на општине. Области Бихора припало је осам општина. Аутор је прецизирао број српских и муслиманских домаћинства, број одбјеглих, као и број стоке и друге податке за свако насеље које гравитира Бихору у то вријеме.

У турско вријеме, у Бихору није било световних школа, а писмени су били покоји свештеник и трговац. Сматрало се да је то вјерска ствар, те су до 19. вијека отворани мектеби. У 19. вијеку основана је у Бијелом Пољу прва основна школа у европском дијелу Османског царства. У селима Бихора јављају се основне школе тек крајем 19. вијека, а нарочито послје 1912. године. Забрањен је рад мектеба. Средње, више и високо образовање стицало се на страни.

Знатно је повећано исељавање муслимана у Турску, почевши од 1912. године па до комунистичког времена.

Аутор је обухватио период у Првом свјетском рату (1914-1916) и са

доста аргумената истиче реорганизацију власти, а нарочито након ослобођења 1918. године када настаје уједињење југословенских народа у једну државу.

У поднаслову „Економско стање“ аутор каже како је Бихор деценијама био и остао неразвијено подручје, чему је допринијела неизграђеност саобраћаја као главног услова за проток робе и људи. У вези са тим, било је обећања и на томе се остајало. То је допринијело да живот становника Бихора увијек буде тежак.

Булатовић истиче касно појављивање политичких партија, тек 1919. године јављају се присталице Демократске странке и Радикалне странке. Ријеч је и о одметницима-комитима и муслиманским качацима. Све је то повезано са политичким животом подручја, који се уклапа у југословенске политичке оквире и парламентарне изборе 1935. и 1938. године.

Период Другог свјетског рата документовано је обрађен, са доста података и историјских чињеница. Сматрамо да је то непристрасно и вјеродостојно урађено, поготово у погледу међунационалних сукоба. Детаљно је обрађена структура становништва Бихора по националном саставу, која показује да муслимански живаљ има превагу над Србима.

У привредном погледу Бихор је приказан као најнеразвијеније подручје предратне Југославије. Након ослобођења 1945. године приступило се економском развоју овог краја, бољем снабдијевању становништва животним намирницама, изградњи објеката, отварању нових школа, обнови путева, побољшању здравствене заштите становништва; изграђени су државни објекти за прераду дрвета, за прераду воћа и тако даље.

Квалитет ове публикације чине и илустрације, мноштво фотографија, табела и других података из историјских архива.

Стиче се утисак да је ова регија остала неразвијена, доста иселјена, јер је мноштво становника нашло пребивалиште и стални боравак у земљама широм Европе.

Ако се узме у обзир да је Милан Булатовић користио бројну литературу у конципирању монографије, с правом се може рећи да је ово значајан допринос историографији за нека наредна проучавања ове, у много чему значајне регије у Црној Гори. Тим прије што Милан Булатовић, професор историје и просвјетни савјетник у пензији, потиче из Доњег Бихора, из Црниша код Лозне, те је ову тематику, надахнуто, годинама истраживао и то преточио у своју шесту по реду, објављену књигу.

Ђорђе Трифуновић